

Tips inför guidningar inom 4H för barngrupper i olika åldrar

Här kommer en enkel sammanställning, med lite tips och idéer till vad som kan sägas om våra olika djurslag på 4H-gårdarna när vi guidar. Vi har tagit bort det allra enklaste då det kanske är onödig information. Det mesta som står känner ni säkert igen men kan ändå vara bra att ha för praktikanter mm.

Informationen är sammanfattad från en personalkonferens, i Stockholms län, där vi diskuterade guidningar mm. Tänk om vi alla, i Sveriges avlånga land, kunde enas om en gemensam guidningsbas med bra tips och idéer. Det är meningen att ett större material ska arbetas fram i ämnet.

Har du tänkt på att barngruppen som kommer till din 4H-gård, kanske har valt just den som det stora utflyktsmålet för året. Barnen har noga förberett sin matsäck kvällen innan och har kanske lite svårt att somna av förväntningarna inför morgondagen. När de kommer hem från just din gård, berättar alla vad de upplevt och intrycken sprids. Vi som arbetar på 4H-gårdarna glömmar lätt bort detta, när vi trötta och hesa pustar ut efter en intensiv dag.

Olika sätt att bemöta gruppen

(Det finns så klart mycket mer!)

- Be dem som ringer och beställer tid för guidning att förbereda lite frågor om t e x djuren, för en gemensam frågestund.
- Berätta för barnen att de inte ska skrika eller prata högt, då djuren har stora öron som hör jättebra. Av höga ljud kan djuren bli skrämde och irritera.
- Då tiden är knapp och några i gruppen inte lyssnar, förstör de för alla och samtliga djur hinns inte med. Några barn kan förstöra för hela gruppen.
- Är barnen alltför stöjiga, tala om för dem att nu är vi i djurens hem. Skulle du vilja att någon hoppade i din säng eller mat?
- För att få uppmärksamhet och barnen koncentrerade, ge dem lappar med hemliga uppdrag att ta reda på olika uppgifter om djuren. Dessa uppdrag kan även göras hemma.
- Vid stora grupper eller om du är ensam personal kan det underlätta med en färdig tipspromenad, som halva gruppen kan gå medan du guidar de andra.
- Försök visa föremål som används till djuren som t e x fårsax och vad man kan göra av djurens ull osv.
- Sist men inte minst, berätta om 4H! Glöm aldrig att informera barnen om att de kan bli medlemmar.

Get

Kuriosa

- Getternas antal i Sverige har minskat oerhört mycket. Från att i början av seklet ha varit runt en halv miljon är det efter industrialismens utveckling endast några tusen kvar.
- Förr i världen kallades geten för fattigmans ko, då de var både billiga i drift och inköp. Det är viktigt att berätta att getterna betydde mycket för överlevnaden hos fattiga familjer med stora barnaskaror. Många kanske hade långt till närmaste bebyggelse och hade svårt att få tag på matvaror, vilket är något som fortfarande gäller i flera länder t ex i Afrika.
- Geten sov ibland inne i boningshusen, tillsammans med barnen, då det var riktigt kallt och det inte fanns tillräckligt med ved.
- Körning av getter förekom också. De som inte hade råd med något annat dragdjur, använde geten att köra vatten och tunga varor med.
- För länge sedan sågs getabocken som en positiv symbol inom naturreligionen i Sverige. Den användes även som fruktbarhetssymbol.
- Raggsockor är till en del gjorda av getternas ragg, därav namnet.
- Berätta att getterna kan klättra i träd, särskilt vissa raser från varmare länder.
- Geten tillhör släktet idisslare.

Tips på aktiviteter

- Visa att getter har två spenar i stället för fyra. Allergiska personer kan tåla getmjölk bättre än komjölk.
- Det kan vara bra att visa gruppen något som är sytt av getskinn.
- Barnen kan få smaka hård smörgås med messmör, som en del i guidningen, så att även produkterna från djuret presenteras.

Kaniner

Kuriosa

- De allra flesta tänker nuförtiden på kaniner som sällskapsdjur. Det var dock inte länge sedan som de enbart användes till produktion, under kriget födde många upp kaniner till mat.
- Kohare är en benämning på en ras. Detta uttryck kommer från att de hoppade lösa i ladugården och åt av de som fanns på golven.
- Intressant med lantraserna är att den genetiska bredden är stor. Korsar du t ex en blå kanin med en svartvit kan du få en mångfaldig färgrikedom.
- Tala om de olika raserna, att angorakaniner har en av världens finaste ull, olika användningsområden m.m.
- Kaniner bor i hålor och är nattdjur.
- Kaniner kan till skillnad mot katter inte ta emot sig så bra om någon skulle tappa dem. Därför är det inte så bra om riktigt små barn bär dem.
- Kaniner är bytes- och flyktdjur. Studera att öronen kan vrida sig åt olika håll.
- Tala om att de kan hoppa jättehögt.
- Kaniner kan ibland vara lugnande för nervösa hästar. De bor med hästen i boxen och ses ibland i galoppstall t.ex.

Tips på aktivitet

- Visa gärna upp något som är sytt av kaninskind.

Ko

Kuriosa

- Ordet nöt betydde egendom på gammelsvenska. Därav namnet nötkött.
- Tala om mångfalden i raser, mjölk- och kötttraser.
- Vissa av de gamla lantraserna är och har varit utrotningshotade. Detta på grund av den moderna industrin. Bönderna måste för ekonomins skull hålla högproducerande djur.
- De gamla lantraserna har mycket mer gemensamt med de ursprungliga beteendena. Med detta menas att urgamla instinkter finns kvar hos dem i större utsträckning från tiden då alla var uroxar. Mjölproduktionen anpassas till kalven. Blir de utsatta för angrepp kan korna ställa sig i en ring runt kalvarna för att skydda dem.
- De går omvägar till fäboden om de känner vittring av björn.
- I regel har de lätta kalvningar och tar hand om sin avkomma på ett bra sätt.
- Lantraserna är även duktiga på att leta upp föda.
- Berätta om produkterna från kon ex skinn i olika former, samt ost, mjölk, smör mm.
- Förr i världen var kon ett vanligare dragdjur än hästen.
- Tala om de olika benämningarna: Stut är en kastrerad tjur, denna kastrering görs för att de ska växa bättre. Oxe är ett arbetande dragdjur.
- Kon går dräktig i nio månader och kalven väger ungefär 35 kg när den föds. Jämför det med människan.
- Kon har ungefär 100 liter saliv och kroppsvätska.
- En mjölkko dricker ca. 150 liter vatten per dygn.
- Mjölkkon ger ifrån sig 40 kg bajs och 20 liter urin per dag.
- Tala gärna om fäboden och att det finns fäbodan än i dag.
- Oxvandring fanns det något som hette förr i världen. Oxarna användes då för att dra runt ett kvarnhjul som malde säd.

Tips på aktivitet

- Berätta om att kon kan slicka sig i näsan. Kan barnen göra det?

Höns

Tips på aktivitet

- Från begynnelsen kommer höns från Sydostasien.
- De gammelsvenska dvärghönsen är de höns som mest liknar ursprungshönan Bankiva, som finns i Indonesien.
- Munkarna i klostren var duktiga på att korsa fram olika raser och färger.
- De små dvärghönsen fanns i mångt och mycket för rika familjer. Barnen lekte med dem och satte dem på huvudet. Fattiga familjer hade också en viss användning för dem då dvärghönsen inte åt så mycket.
- För flera hundra år sedan fanns enbart en allmogehöna. Då samhällena isolerades mer kom raserna fram, ex Ölandshöna mm.
- Tala gärna om de olika raserna och att dagens höns tyvärr inte har lika stora ruvegenskaper som förr.
- Fråga barngruppen om de tror att det behövs en tupp för att de ska bli kycklingar.
- Tuppens roll är att försvara flocken samt att leta mat. Tuppen kan försvara sin flock med sitt liv om det skulle vara nödvändigt. Om tuppen hittar något gott utlöser han ett kluckande ljud till hönorna och bjuder dem att äta. Självklart är det den höna som är högst i rang som får smaka först. Ett kluckande ljud hörs även från en höna när hon berättar för de andra att hon lagt ett ägg.
- Höns kan känna igen lockrop när de ska utfodras. Om du alltid sjunger:” Här kommer Pippi Långstrump tjola hopp tjola hej ” varje gång du utfodrar dem, från det att de är små, kan hönsen lockas på detta sätt om du vill ha tag på dem i det fria.
- Berätta om äggtemperafärger och att det är en gammal teknik. Av fjädrarna kan man göra fiskedrag.
- Tala om att höns måste äta sand och grus för matsmältningens skull.
- Berätta gärna att de byter fjäderdräkt samt att de har en stark rangordning.
- Hönorna är gårdens tacksammaste vad gäller städning och göra fint. De kan värpa mer om de får det fint och städat.
- Om man ska sätta in en ny höna i en flock, kan man möblera om och ställa in främmande föremål. Det kan få dem att tro att de är någon annanstans och bråkar då inte lika mycket med den nya.
- Hönsskötare kallades förr för kaddorror i Skåne.
- Förr i världen var äggförsäljningen den enda egna inkomsten som bondmororna hade. Därför sköttes hönsen ytterst noggrant och bonden ansåg att hönsen tillhörde kvinnoysslorna.
- Tala om den fina hönsgödseln.

Får

Kuriosa

- Fåren har en stark släktkänsla. Mor och dotter håller ihop.
- De är väldigt bra landskapsvårdare.
- Då de betar har de en unik egenskap, nämligen att spara fröerna på vissa växter till hösten då befruktningen sker. Dessa fröer som då äts främjar äggproduktionen hos tackan så att hon får fler lamm. Detta kallas flushing. Görs även av fårbonden med ökad fodergiva under betäckning.
- Lanolin heter ett fett som finns i pälsen. Ämnet är bra för vår hud. Vissa krämer och tvålar görs av lanolin.
- Berätta om alla andra fårprodukter. Garn, fårskin, kött mm.
- De olika raserna: pälsfår och köttfår.
- Berätta om Ryatackan som varit utrotningshotad samt om Roslagsfår mm.
- Tala om fårbondens år. Hur man urskiljer fåren inför hösten. Att man ser vilka som har bra tänder, juver osv.

Gris

Kuriosa

- Tala om olika raser.
- Berätta att grisar är väldigt rena djur. De har fått ett oförtjänt rykte då de rullar sig och ser leriga ut. Leran fungerar som skydd mot solen och mot flygfän.
- Matmältningsystemet är likt vårt, därför kan vi transplantera organ från gris till människa.
- Grisar är väldigt intelligenta och kan lära sig mycket konster. De kan även lära sig att söka som en hund.
- Linderödsgrisen har varit, och är, utrotningshotad. Tack vare en envis bonde, som vägrade betäcka med något annat än sina galtar, finns de kvar. Rekommendationerna var då att man skulle blanda med en galt av annan sort.
- De mindre och svagare grisarna som föds brukar kallas för ”Pellegrisar.
- De har extremt starka käftar.
- Tala om produkterna: kött, svinborst och svinläder.
- Suggan har tolv spenar, och att det är vanligt med 15-17 kultingar i kullen. De får då dela på spenarna. Innan grisen fått kultingar kallas hon för gylta och därefter för sugga.

Häst:

Kuriosa

- Berätta om hästen förr och nu samt att det finns olika raser.
- Förr i världen kunde man se på antalet hästar vilka som hade pengar. De kunde ha olika hästspann för olika tillfällen. När herrskapet skulle bort på en fin middag tog de sina finaste hästar. Då fanns det inga bilar att glänsa med. En herrgård kunde ha massor med arbetshästar, medan en fattig bonde endast hade en ko eller en ox som att dra med.
- Hästar kan inte kräkas, deras matsmältningssystem är inte likt vårt. Tarmarna är oerhört långa, flera längder gånger sin kropp.
- Hästar är växtätare. Berätta om släktskap med dinosaurierna. Visa varför man ser att de är flyktdjur. Titta på kroppsbyggnad och öronen.
- Hästarna kan låsa sitt skelett. De kan stå och sova bekvämt.
- Skinnet under håren är tunnare än på människan. Därför kan man se att hästarna reagerar på en liten fluga till exempel.
- Ljusa färger på hästarna utgör en fara för flocken i vilt tillstånd. Rovdjuren ser dem lättare och kan ta fölen. Hästar med avvikande färg rullar sig mer än andra för att kamouflera sig.
- Inom vildhästflocken finns flera mindre flockar. Vid ett vattendrag kan en mindre dominant flock få flytta sig för en mer dominant. Stona bestämmer hur flocken ska röra sig och var de ska beta, dricka vatten mm. Hingsten skyddar flocken och försvarar den. Hingsten kan till och med ta hjälp av en yngre hingst vid fara. Hingstens uppgift är även att skynda på flocken och de yngre som halkar efter.
- Visa deras långa ögonfransar och att de är till för skydd mot sand mm.
- Räkna upp olika hästprodukter som till exempel tagel till instrument och kött.

Tips på aktiviteter

- Visa hästskor som kan skickas runt i gruppen. Tala om hovarnas tillväxt.
- Visa hästarnas tänder och säg att så här blir era om ni inte borstar dem. Skämt åsido.
- När barnen kommer för att åka häst och vagn, dela gärna med er av er kunskap om detta. Berätta om hästen förr i världen. Undvik gärna att barnen enbart hoppar upp på vagnen, utan får information och kanske kan se när hästen selas.
- Ha gärna en låtsashäst och vagn som barnen kunde leka med. Behovet av att klättra på vagnar och leka häst kan ju vara väldigt stort som bekant.

